

Tanzimat Düşüncesi ve Tanzimatçılar Karşısında Ömer Seyfettin

Yakup ÖZTÜRK*

ÖZET

Ömer Seyfettin'in çeşitli gazete ve dergilerde yayınladığı yazılarında Türk edebiyatını geçmişten kendi zamanına kadar kademe kademe değerlendirdiği görülür. Klasik Türk edebiyatı, Tanzimat kuşağı ve Servet-i Fünun hareketini, son olarak da II. Meşrutiyet devri sanatçıları ve edebiyatını yazmıştır. Ömer Seyfettin, 1911'de *Genç Kalemler* dergisinde yayımladığı Yeni Lisan makalelerinde ortaya koyduğu Türk diline ve edebiyat anlayışına dair görüşlerini yerleştirmek için geçmiş zaman edebiyatçıları karşısında birtakım hesaplaşma, muhasebe içerisine girer. Bu yazılarında Tanzimat fikrini, Tanzimat dönemi sanatçılarını eserleri ile beraber değerlendirir. Söz konusu değerlendirmelerinde genel olarak menfi bir tavır içerisinde olduğu görülür. Tanzimat kuşağının Türk dilini tahrip ettiği, onların kullandıkları dilin bir hükmünün kalmadığı üzerinde durur. Bu yazılarda sadece dil tartışmaları yoktur. Türklük bilincinin bu dönemde zedelendiğini iddia eden, milliyetçi bir nazariye de söz konusudur. Burada Ömer Seyfettin'in Tanzimat fikrine bakışı ve dönemin sanatçılarını dil ve milliyetçilik düşüncesi etrafında nasıl değerlendirdiği ele alınacaktır. Bu yazılarda Tanzimat kelimesi, "Tanzimat dalgınlığı", "Tanzimat mevhumesi", "Tanzimat sarhoşluğu", mefkuresizler devri, "gafil Tanzimatçılar" gibi terkipler içerisinde geçer. Ömer Seyfettin, Tanzimatçıların milliyet hususunda sadece aydınları inandırdığını, milletin ise daima kendi dilini, edebiyatını bildiğini iddia eder. Buna ilave olarak Tanzimat kuşağı kültürsüz bir medeniyet yapmaya kalkıştıkları için edebiyatçılar da lisansız bir edebiyat ortaya koymaya çalışmışlar, ümmet ile millet kavramlarını birbirinden ayıramamışlardır görüşünü savunur. Tanzimat okullarında çocuklara milletleri ve milliyetleri hakkında vazifeleri öğretilmediği için bu çocuklar mektepten çıkınca milliyetlerini inkâr etmişlerdir. Geçmiş zamanlara dönmek isteyenleri, içinde yaşanan milliyetçilik ruhunu, yönelimlerini değiştirerek insanları aldatan kimseler olarak

* Doç. Dr., Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, Bilecik/Türkiye. E-posta: yakup.ozturk@bilecik.edu.tr ORCID: 0000-0003-3840-4177 DOI: 10.32704/9789751751683.2024.0438

değerlendirir. Ömer Seyfettin'in Tanzimat düşüncesi ve milliyetçilik anlayışında küçük birer başlık olarak bunlardan bahsedilebilir. Öte yandan Ömer Seyfettin, Şinasi, Ali Emiri ve Akif Paşa'dan Ahmed Midhat Efendi'ye kadar Tanzimat edebiyatı içerisinde anılan her isim hakkında değerlendirmelerde bulunmuştur. Bu değerlendirmelerin çok azında olumlu bakış söz konusudur. Sözgelimi Şinasi, genel olarak dilde yenileşme çabalarından dolayı Ömer Seyfettin'in özel bir dikkatle yaklaştığı kişidir. Şinasi'den sonra Namık Kemal'i sevdiğini, *Evrak-ı Perişan*'dan sayfalar ezberlediğini, ancak Hâmid'i anlamakta zorlandığını, Ekrem Bey'i ise *Nijad*'ından dolayı bayılarak okuduğunu dile getirir. Fakat Muallim Naci, Recaizade Ekrem ve Abdülhak Hâmid'in yenileşmesine karşı koymuş bir isim olarak görülür.

Anahtar Kelimeler: Tanzimat kuşağı, Tanzimat düşüncesi, Türk dili, skolastik dil, tabii Türkçe.

Ömer Seyfettin's View of the Tanzimat Generation and Thought

ABSTRACT

In his articles published in various newspapers and magazines, Ömer Seyfettin can be seen to evaluate Turkish literature step by step from the past to his own time. He wrote about classical Turkish literature, the Tanzimat era, the Servet-i Fünun movement, and finally the artists and literature of the Second Constitutional Era. Ömer Seyfettin entered into a series of confrontations and accountings with past writers in order to establish his views on the Turkish language and literary understanding, which he put forward in his articles on *Yeni Lisan*, published in the *Genç Kalemler* magazine in 1911. In these articles, he evaluates the idea of Tanzimat and the artists of the Tanzimat period along with their works. It is seen that he has a generally negative attitude in these evaluations. He emphasizes that the Tanzimat era destroyed the Turkish language and that the language they used had no effect anymore. These articles are not just about language discussions. In addition, since the Tanzimat generation attempted to create a civilization without culture, literary figures also tried to produce an unlicensed literature. There is also a nationalist theory that claims that Turkish consciousness was damaged during this period. In this study, Ömer Seyfettin's view on the idea of Tanzimat and how he evaluated the artists of this period around the idea of language and nationalism will be discussed. Ömer Seyfettin claims that the Tanzimatists only convinced the intellectuals about nationalism, and that the nation always knew its own language and literature. He defends the view that they could not distinguish between the concepts of Ummah and nation. Because the children in Tanzimat schools were not taught about their nation and their duties regarding their nationality, these children denied their nationality when they left school. He considers those who want to return to the past as people who deceive people by changing the nationalist spirit and orientation within them. These can be mentioned as small headings in Ömer Seyfettin's view of the Tanzimat thought and the idea of nationalism. On the other hand, Ömer Seyfettin made evaluations about every name mentioned in the Tanzimat literature, from Şinasi, Ali Emiri and Akif Pasha to Ahmed Midhat Efendi. Very few of these

evaluations have a positive outlook. For example, Şinasi is the person to whom Ömer Seyfettin approached with special attention because of his efforts to renew the language in general. He says that after Şinasi, he loves Namık Kemal, that he has memorized pages from *Evrak-ı Perişan*, but that he has difficulty understanding Hâmid, and that he reads Ekrem Bey with admiration because of his *Nijad*. But according to him, Muallim Naci opposed the innovation moves of Recaizade Ekrem and Abdülhak Hâmid.

Keywords: The Tanzimat generation, Tanzimat thought, the Turkish language, scholastic language, natural Turkish.

Giriş

Ömer Seyfettin, edebiyat faaliyetlerine II. Meşrutiyet döneminden önce başlasa da Türk edebiyatındaki yerini 1911’de Selanik’te çıkan *Genç Kalem*ler dergisindeki “Yeni Lisan” makalelerini yayımladıktan sonra almıştır. II. Meşrutiyet senelerinde siyasî iktidarın Türkçü politikaları, edebiyat üzerinde de tesirini göstermiş, Ömer Seyfettin de bu doğrultuda kendisinden önceki Türkçenin daha sade, Arapça ve Farsça terkiplerden son derece arındırılmış, Arapçanın gramer yapısından uzak bir hâlde edebiyat metinlerinde yerleşmesi için azami gayreti göstermiştir. “Yeni Lisan” makaleleri bu gözle değerlendirildiğinde gündelik dilin edebiyata aktarılması için Ömer Seyfettin ve arkadaşlarının bir çağrıda bulundukları görülür. O, sadece manifesto mahiyetindeki bu makaleleri yazmakla yetinmemiş, bazı gazete ve dergilerde arzu ettikleri Türkçeyi yerleştirmek için, tabii Türkçenin aksi yönünde bir dil kullananları ağır ifadelerle eleştirmiştir. Yeni bir dil yaratmak amacıyla Türk matbuatında uzun, kısa pek çok yazı yazmıştır.

Ömer Seyfettin’in yazılarında hedef aldığı kitle Tanzimat öncesi klasik Türk şairleri bir yana bırakılırsa üç gruba ayrılır. Bunlar, Ömer Seyfettin’in kendi kuşağı, kendisinin hemen öncesindeki Servet-i Fünuncular ve onlardan da önce edebiyata adım atan Tanzimatçılardır. Fecr-i Âti mensupları ile birkaç isim istisna II. Meşrutiyet’ten sonra matbuatta edebiyat metinleri ve fıkraları ile görünen sanatçıların “Yeni Lisan” manifestosundaki Türkçeye epey yaklaştıklarını savunan Ömer Seyfettin’in asıl eleştirileri Tanzimat’la kendi çağı arasındaki kuşaklardır. O, Tevfik Fikret başta olmak üzere Hâlid Ziya, Mehmed Rauf gibi sanatçıların eserlerini değerlendirir ve bu eserlere ağır eleştiriler getirirken aslında edebiyata başladığı, özellikle şiirler yayımladığı senelerde bir Servet-i Fünun yazarından farksız olduğunu unutup gibidir. Ömer Seyfettin, yazmaya başladığı ilk senelerde dil ve üslup bakımından Servet-i Fünun’un bütün özelliklerini yüklenmiştir. Tema olarak aşkın dışına pek çıkmamış, otuz şiirinin ikisi dışında tamamını aruzla yazmıştır. Fakat II. Meşrutiyet’ten sonra Ömer Seyfettin’in bu ilk döneminden büsbütün ayrıldığını ve Servet-i Fünuncularla beraber Tanzimat kuşağı şairlerini Türkçenin akıbeti meselesi üzerinden değerlendirdiğini görürüz. Servet-i Fünuncuları, Fransız edebiyatının tesiri altında kalmaları, Arapça, Farsça kelime ve terkiplerle örülü şiirler yazmaları, aruzu ısrarla kullanmaları ve millîlik cephesinden bakıldığında yerli olmadıkları iddialarıyla eleştirir. Ona göre Hâlid Ziya, René Maizeroy’u kopya eden bir romancıdır ve hiçbir esaslı yenilik getirmemiştir. Ömer Seyfettin, bu iddiasını “Yalnız çalmışlar, çalmışlar, çalmışlar, eserlerinin isimlerini bile Fransızcadan aynen aşırımlardır.” diyerek daha da sert bir hâlde getirir. Tevfik Fikret’in *Rûbab-ı Şikeste* kitabının adının Emile Bergerat’ın *Lyre*

Brisée kitabının adının birebir çevirisi olduğunu hatırlatır. 1880’lerde Türkçenin sadeleşmesi yönündeki adımlar, Servet-i Fünuncuların tercih ettiği dil dolayısıyla devam edememiş; onlar, tabii yani gündelik dil ile suni yani Arapça, Farsça terkip ve kelimelerle dolu dili birbirine yaklaştırmak yerine hep hepine birbirinden ayırmışlardır. Ömer Seyfettin, Servet-i Fünuncuları sadece dil tercihlerinden dolayı değil Türklük karşısındaki menfi tavırlarından dolayı da eleştirir. Onlar, tesiri altına aldıkları, hitap ettikleri kuşağı, Türklüğün ihtişamından habersiz bırakmış, kendi tarihlerine yabancılaşmışlardır. Hatta onların gençlerdeki milliyet fikrini katlettiklerini dile getirir. Ömer Seyfettin’e göre Servet-i Fünuncuların kendileri Levanten olduğu için edebiyatı yenileştiriyoruz diyerek Levantenliği toplumun geneline yaymışlardır (s. 233).

Ömer Seyfettin, gündelik, canlı, konuşulan dil, edebiyat dili söz konusu olduğunda Servet-i Fünun edebiyatının sonunun geleceğini düşünür. Gündelik dilden uzak bir edebiyatın yaşamasının mümkün olmadığına inandığı için Servet-i Fünun edebiyatının akıbeti hususunda bu kadar kesin bir düşünceye sahiptir. O vakit, kimse malum klişeleri, terkipleri, kelimeleri kullanarak edebiyat üretemeyecektir. Ömer Seyfettin’e göre eski edebiyat, yani Tanzimat öncesi edebiyat dil ve anlam bakımından Acem’in, yeni edebiyat ise anlamca Frenk edebiyatının çok az değiştirilmiş hâlidir. Millî edebiyat ise dil, anlam ve şekil yönünden Türk özelliklerini taşır (s. 468). Aslında bu tasnif ve değerlendirmeleri ile eleştirisine yöneldiği saha ve zamanın çerçevesini kendisi çizer. Bunlar içinden en çok Tanzimat ile kendisi arasındaki edebiyatı hedef alır. Servet-i Fünunculara bu açıdan bakıldığında onların Türk edebiyatına konu değişikliği ile resim ve tasvirten öte bir yenilik getirmediklerini söyler. Onlar, batının nazım türlerini, hikâye, roman, mensur şiir gibi türlerini almış ancak Şinasi ve arkadaşları gibi tabii dili kavrayamamışlardır. Ömer Seyfettin lügatinde özel bir anlam taşıyan “skolastik lisan” tabiri, Tefik Fikret, Cenab Şehabeddin, Hâlid Ziya, Mehmed Rauf’un kullandıkları dil tarif edilirken sıkça söz konusu edilir. Onlar, Türkçenin sadeleşme yolundaki hareketliliğini gazetelerde yazdıkları ve savundukları fikirler ile âdeta boğmuşlardır. Bunu da skolastik dili devam ettirerek yapmışlardır. Ömer Seyfettin’in yazılarında sıkça karşımıza çıkan skolastik lisan ifadesine daha yakından bakan “Ömer Seyfettin’in Skolastik Kavramına Yüklediği Anlam”¹ başlıklı bir çalışmamız olmuştur. O makaleden hareketle Ömer Seyfettin’de skolastiğin neye karşılık geldiğini göstermeye geçmeden önce müellifin “İskolastik Şairler” başlıklı yazısında divan edebiyatına az görülür bir biçimde övgüde bulunduğunu

¹ Bu makale 2024 yılında *Türkbilgi* dergisinin 47. sayısında yayımlanmıştır.

hatırlatmak da gerekir. Bu şiirin yani klasik Türk şiirinin büyük bir sanat eseri olması ona göre, imparatorluğun şaşaasından kaynaklıdır ve bu tabii bir şeydir. Oysa Tanzimatçıların hatası, divan edebiyatından aldıkları lisanla çağdaş bir edebiyat ortaya koymayı hedeflemeleridir. Bu bir tarafıyla Tanzimatçıların milliliği meselesini de sorgulamaya sebep olur. Çünkü divan edebiyatçıları aldıkları terbiye dolayısıyla kelimelere “bedii bir kıymet” verememişlerdir. Onlar, Arapça, Farsça ifadeleri daha ahenkli görmüşler, ev, taş, yatak, güneş, yıldız, gök, el, ayak gibi kelimeleri adi bulmuşlar, bunlar yerine hâne, seng, hacet, firâş, afitâb, necm, âsmân kelimelerini kullanmışlardır. Ömer Seyfettin, eski şairlerde “zevk şaşılığı” olduğunu, bu hâlin Meşrutiyet’te de birtakım edebiyatçıları üzerinde görüldüğünü dile getirir. Tanzimatçıları da aynı durumdadır. Onlar, divan edebiyatının telakki tarzıyla modern edebiyatı idrak etmeye kalkmışlardır. Ömer Seyfettin’e göre Servet-i Fünuncular da batı edebiyatının en önemli ve esaslı şartı olan tabii lisanı ihmal etmişlerdir. Skolastik lisanı Türkçe zannetmeleri onları kalıcı eserler bırakmaktan mahrum etmiştir (s. 579). Edebiyat telakkileri tamamıyla modern ancak lisanları saf medrese lisanıdır. Daha sonra Servet-i Fünun mensupları hakkındaki tek tek değerlendirmelerine baktığımızda elbette bu edebiyatın en güçlü ismi olan Tevfik Fikret üzerinde çokça durduğunu görürüz. Ona göre Tevfik Fikret, Nergisî lisanını yaşatan, kozmopolit, Türk kelimesine hiçbir vakit yazdıklarında yer vermeyen bir şahsiyettir. Ömer Seyfettin, ilk gençlik yıllarında son derece hayranlıkla okuduğu Tevfik Fikret’i Meşrutiyet senelerinde yazdığı yazılarda epey ağır eleştirir. Onun, Türkçeyi sevmeyi için “kırık” yerine “şikeste” kelimesini tercih ettiğini söyleyecek kadar sözünü esirgememiştir. Hâlid Ziya’nın “cafcacı” nesri, Ömer Seyfettin için çekilmez bir nesirdir. Yine de Hâlid Ziya’nın fikirlerini muntazam ve mantık çerçevesinde nasıl ifade ettiğine bakmayı kıymetli bulur. Ondan lisan değil ifade sanatı öğrenilmedir kanaatindedir (s. 579). *Ferdi ve Şürekası* romanını diğer romanlarından ayırır. O güne kadar bu derece canlı bir tüccar tipi yaratılamadığını düşünerek Hâlid Ziya romanları arasında bu metne özel bir önem atfeder. Cenab Şehabeddin ve Süleyman Nazif de Ömer Seyfettin’in haklarında doğrudan yazı yazdığı iki şahsiyettir. Bir yazısında Cenab Şehabeddin’in “Makdem-i Yar” şiirini alıntılarla “Bu nerenin Türkçesiyle yazılmış? Tahran’da bile böyle alacalı bulacalı bir lisan konuşulmaz, bilinmez.” (s. 368) diyerek tepkisini gösterir. Hatta “Elhan-ı Şita” şiirini tabii lisan dediği sade Türkçeye çevirerek yayımlamıştır. Süleyman Nazif’i ise daha çok “Yeni Lisan” makalelerine karşı yazdığı eleştiri yazıları ile metnine taşır. Ömer Seyfettin’in tarih okumaları sırasında tuhaf iddiaları da vardır. Mesela Hüseyin Cahit’in hayatını ve edebî kimliğini söz konusu etmek isterken

sözü II. Abdülhamid’e getirir. Hüseyin Cahit, II. Abdülhamid’in İslamcılık ve Türkçülük karşısındaki politikalarına ilk kuvvetli itirazı edebilmiş bir kahraman olarak gösterilir. Ömer Seyfettin, II. Abdülhamid’in en büyük düşmanlığının Türklere ve Türklüğe olduğunu, bu sebepten Türk dışı unsurlara verilen müsaadenin Türk edebiyatçılarından esirgendiğini iddia eder. Hem padişaha karşı durması hem de Arapçanın Türk diline vereceği bir şey olmadığını dile getiren sözlerinden dolayı, Ömer Seyfettin’in gözünde Hüseyin Cahit, diğer Servet-i Fünunculardan ayrılır. Ömer Seyfettin, bu nesle mensup sanatçıların tamamı hakkında irili ufaklı, uzun, kısa, muhtasar, ayrıntılı olsun olmasın, muhakkak söz etmiştir. Celal Sahir için, hece ile yazdığı şiirlerinde klişeciliğin ötesine geçemediğini, gül ile bülbül gibi, bir mısradaki “dağ” dendiğinde hemen yanına “yüce”yi ilave ettiğini söyler (s. 408). Ancak Millî Edebiyat’a katılanlar arasında Celal Sahir’in de olması elbette Ömer Seyfettin’in zevkle hatırlayacağı bir husustur. Ömer Seyfettin, Faik Ali, Ali Ekrem, Ahmet Şuayb gibi diğer Servet-i Fünun mensubu sanatçıları hakkında da görüşlerini ortaya koyar. Bu hususta *Vefatının 100. Yılında Ömer Seyfettin Kitabı*’nda (ed. N. Karaca-M. Başpınar: 2020) yer alan “Edebiyat-ı Cedide Karşısında Ömer Seyfettin” başlıklı yazımızda daha ayrıntılı bilgi yer alır.

Ömer Seyfettin’in “Skolastik Dil ve Edebiyat” Tabiri

Ömer Seyfettin’in kendisinden önceki kuşaklar hakkında konuşurken özellikle kullandığı kavramlardan birinin skolastik dil ve edebiyat olduğunu söylemiştim. Tanzimatçıları karşısında da bu kavrama yer verdiğini, onun kendisinden öncekilere bakışını anlamak için bu kavram ve kavrama akraba başka ifadeler de ürettiğini hatırlatmak gerekir. Ömer Seyfettin, skolastik lisan, skolastik edebiyat, Enderunca, Enderun edebiyatı, ümmet edebiyatı, divan zihniyeti gibi kavramların tamamını skolastik kavramı ile irtibatlandırarak kullanmıştır. 19. asır dünyada milliyetçiliğin varlık gösterdiği, sürekli güçlendiği ve sadece Osmanlı Devleti’nin değil batıdaki çok milletli devletlerin de dağılmasına sebep olduğu bir asırdır. Ömer Seyfettin, Türkçülüğün artık kaçınılmaz bir hâlde sahip çıkılması, öncelenmesi gerektiğinin bilincinde hareket ederek Osmanlı Devleti’nin çok uluslu yapısının fayda vermeyeceği düşüncesi ile Türkçülüğü ve Türkçenin sadeleşerek öne çıkarılmasını savunmuştur. Ancak bunu yaparken kendi geçmiş asırlarında var olan

Türk edebiyatının büyük bir kısmını batılı bir kavramı olarak tarif etmeyi seçmiştir. Skolastik kavramındaki tercih bu açıdan masumane ya da şairane bir tercih gibi durmamaktadır. Klasik Türk edebiyatını, batı felsefe tarihinin bir dönemini anlatan kavram ile tarif ettiğinde onu ötekileştirmekte ve hatta

yabancılaştırmaktadır. Skolastik kavramının Hristiyan dini ile irtibatlı bir kavram olması ile müellifin klasik Türk edebiyatındaki “Türkçeden uzak dili” yargılarken bu edebiyat için ümmet edebiyatı, dinî edebiyat demesinin de ilişkisi vardır. Skolastik, kısaca Orta Çağ’da Hristiyan felsefesine verilen addır. Bu ifade, Latince “scola” yani “okul” kelimesinden gelir ve “medrese ilmi” demektir. Burada hakikati aramaktan çok din adamlarının öğretilerini tekrarlamak ve onları talim etmek esastır. Kavramın neredeyse müspet bir özelliği yoktur. Ömer Seyfettin, skolastik edebiyat ve dili tartışırken bu dili var eden sanatçıların yetiştiği mekteplerden biri olan Enderunu doğrudan çağrıştıracak ifadelere yer verir. Bunun dışında Enderunun bir mektep olmasından dolayı aslında medreselerde Arapça, Farsça kitaplar okuyarak yetişen ve bu dillerden istifade ederek Türkçe, Arapça ve Farsça karışımı “Osmanlıca” diye bir dil yaratanları eleştirmek için Enderun mekteplerini hatırlatır. Enderun edebiyatı, eski Nergisî ve Veysî lisanını kullanan, tuhaf ve sun’î bir icattır ve şimdiye kadar aruz veznini kullanmıştır. Genç edebiyatçılar, hece veznini kabul edip millî Türk vezniyle yazmaya başlayınca Arapça, Farsça terkip taraftarları “içtimaî bir tehlike olan milliyetsiz kalemlerini” hece veznine musallat etmişlerdir. Ömer Seyfettin, eski lisan taraftarlarının hece vezniyle Arapça, Farsça terkipleri kullanmayacaklarını düşünerek yanıldığını dile getirir. Özellikle 16, 17 ve 18. asırda yazan şairlerin, nesir sahiplerinin Arapça ve Farsça hâkimiyetinde yazmaları, Türkçe, Arapça ve Farsçadan mürekkep Osmanlıca adı verilen bir dil ortaya çıkarmalarını eleştiren Ömer Seyfettin kendisine skolastik kavramını anahtar olarak almıştır. Bu kavram asıl itibarıyla Orta Çağ’da Hristiyanlığın daha açık bir biçimde anlaşılabilmesi için geliştirilen felsefî bir akım ya da dönemdir. Kiliselerde din öğretilerinin ortaya çıkarılması için geliştirilmiştir. Etimolojik olarak “scola” yani “okul” kelimesinden türetilen skolastik, saray mekteplerinde ya da medreselerde doğu dilleri ile terbiye olan klasik Türk şiiri şairlerinin dilini eleştirmek için Ömer Seyfettin’e yol göstermiştir. Buradan hareketle müellif, klasik şiirin dilini, skolastik dil, Enderunca, Enderun argosu, saray zihniyeti, gayrimillî dil, milliyetsiz dil gibi kavramlarla karşılaşmıştır. Ömer Seyfettin’in Arapça ve Farsçanın tahakkümünde, Türkçenin gramer yapısını bozacak derecede dile zarar verdiklerini düşündüğü klasik dönem Osmanlı şairlerini, Tanzimat yazarlarını ve kendi kuşağını ağır ifadelerle eleştirdiği görülür. Bunu yaparken geçmiş ile şimdi arasındaki bağı koparmak için kültürel muhitlere yabancı, Türk tarihi ve düşüncesinde bir karşılığı olmayan “skolastik” kavramını kullanmıştır. Onun, Osmanlı şairlerinin bir kısmının medreselerden ve saray mektebinden yetişmesinden dolayı o şairlerin mektepli sanatçıları olduklarını ifade etmek için bu kavramı tercih ettiğini düşünmek doğru

ancak yetersizdir. Klasik Türk şiirinde bir grup şairi “skolastik” diye tarif ettiğinde onları ötekileştirmekte, Türk şiirinden uzaklaştırmaktadır. Bu açıdan bakıldığında Ömer Seyfettin’in güçlü bir kavram tercihinde bulunduğu ifade edilmelidir. Son noktada, Ömer Seyfettin, büyük oranda *Genç Kalemler* dergisindeki yazıları ile savunduğu Türkçenin kısa sürede edebiyat dili olduğunu görmüş, Enderunca diyerek eleştirdiği dilin II. Meşrutiyet yıllarında nesir ve şiirden uzaklaşmaya başladığına tanıklık etmiştir.

Tanzimatçılar Karşısında Ömer Seyfettin

Ömer Seyfettin’in, klasik Türk şiirinin diline bakışındaki eleştirilerinin büyük nispette Tanzimat şairleri için de geçerli olduğu görülecektir. Ancak o, Tanzimat kuşağını külliye ret ya da kabul anlayışı içerisinde olmayacak, her bir sanatçıyı kendi içerisinde tek tek anlamaya çalışacaktır. Genel olarak ifade edilmelidir ki Türk dilinin tabii Türkçeye yaklaştırılması için var olan çabaları hatırlatıp alkışlayacak, öte yandan bu çaba doğrultusunda Tanzimatçıların pek muvaffak olamadıklarını da yazacaktır. Ömer Seyfettin’e göre eski tarihler, divanlar yalnızca münevver zümreler arasında okuyucu bulur. Mesela sahafların sadık müşterileri âlimlerdir. Halk, medrese ilimlerine vâkıf olmadığı için “medrese dili”nde yazılmış eserleri anlayamaz. “Medrese lisanının, medrese ilminin halk arasına girip harsa karışmaması Türkleri mütalâa alıştırmamıştır.” (s. 796) der.²

Ömer Seyfettin, Şinasi ve arkadaşlarının Avrupa ile temas etmeleriyle ruhlarındaki edebiyat anlayışının değişmeye başladığını, gazelle, kasideyle edebiyat olmayacağını anladıklarını ifade eder. Fakat onlar “Garp medeniyetinin hakikatini göremeyen siyasi Tanzimatçılar gibi Garp edebiyatının hakikatini” görememişlerdir (s. 511). Ömer Seyfettin, daha sonra Batı edebiyatının en bariz karakterinin ne olduğunu dile getirir. Batıda skolastik lisanıdan sonra başlayan edebiyatın, klasik tarzın dili halk lisanıdır. İsimler, filler, edatlar, halkın konuşurken kullandıklarıdır. Kitabî unsurlar değildir. “Harsla medeniyetin farklı şeyler olduğunu göremeyen siyasi Tanzimatçılar gibi Şinasi de arkadaşları da tabii lisanla iskolastik lisanın farkını sezemediler.” der. (s. 511) Onlar, skolastik edebiyatın dilini Türkçe konuşurken tabii dili Patuva sanmışlardır. Patuva, taşra ağzı, geri toplumların dilidir (s. 511).

Tanzimatçıların, skolastik edebiyatın kitabî unsurları ile, Avrupaî tarzda yazılar yazmaya kalktıklarını düşünür (s. 511). Ümmet zihniyetinden kurtulamamışlardır. Ömer Seyfettin, toplumda olduğu gibi edebiyatta da üç anlayış olduğunu söyler. Birincisi mürtecilerdir ve onlar Tanzimattan evvelki

² Yazının tamamında şu kaynak esas alınmış, sayfa numaraları oradan gösterilmiştir: Ömer Seyfettin (2016). *Ömer Seyfettin Bütün Nesirleri* (Haz. N. H. Polat), Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

hayatı izlerler. Tanzimattan sonraki hareket, vatan ve millet için zararlıdır. Onlara göre ilim ve edebiyat, medrese kültüründen ibarettir. Tanzimattan milliyetçilik düşüncesinin ortaya çıkışına kadarki nesil ise muhafazakardır. Tanzimatın iflas eden umdelerini muhafaza etmeye çalışırlar. Ömer Seyfettin, Tanzimat'ın ırk ve mezhep ayrımı yapmadan üç dinli, sekiz dilli bir millet tasavvur ettiğini hatırlatır. Ümmet devrinden kalan üç sarflı, üç nahivli suni divan edebiyatının tabiata muhalefetini görememiştir. Hatta Fars aruzunun medleri hoşuna gitmiştir. Bu neslin edebiyatı Şinasi'den Fecr-i Âti'nin sonuna kadardır (s. 629). Sonuncu grup milliyetperverdir.

Ömer Seyfettin, Osmanlıca adı altında bir lisan olamayacağını kendisinin söylemediğini hatta “lisana dair hemen kendi hacmine müsavi eserler yazan merhum lisanıyatçı” diye tarif ettiği Şemseddin Sami'nin, kendi zamanına gelinceye kadar *Kamus-ı Osmani*, *Lugat-ı Osmaniye* adlı kitapların sahiplerine isyan ederek bu lisanın “elsine-i Turaniye”ye mensup Türk dilidir dediğini nakleder (s. 295). Bir başka yerde bizim lisanımızın Türkçe olduğunu Osmanlı lisanı diye yaşayan ve konuşulan bir lisan olmadığını dile getirir. Bunu ispat için de Şemseddin Sami'nin sözlerini alıntılıyarak tanık gösterir. Sonrasında ona Türk şoveni demenin mümkün olmadığını çünkü onun Arnavut olduğunu hatırlatır. Her “mütefennin adam” gibi o da milliyetperverdir. Şemseddin Sami'nin *Arnavutluk Ne İdi, Ne Olacak?* Başlıklı Türkçe bastırıldığı bir kitabından bahseder. Bu kitapta Türkler için söyledikleri muhabbetten uzaktır. Ancak o fen namına konuştuğu için doğruyu söyleyen biridir (s. 342-343). Ömer Seyfettin, Türk dilinde bir mantık ve usul dairesi içinde yenilenme ihtiyacını ilk duyan kişinin Şinasi olduğunu söyler:

“Lisanda bir teceddüt ihtiyacını mantıkî ve usulü bir müddette ilk hisseden Şinasi'dir. Memleketimizin siyasî ve içtimaî bir yeniliği teveccüh ettiği Reşit Paşa döneminde yetişen Şinasi Efendi Fransa'da tahsil ettiği sırada lisanla edebiyat arasında samimi münasebeti, edebiyat lisanına ne kadar yaklaşırsa o kadar bedî ve insani olacağını layıkıyla anlamış ve vatanına dönünce bu içtihadını tatbike başlamıştı.” (s. 266).

Şinasi'den sonra Türkçenin gittikçe sadeleştiğini söyler. Cevdet Paşa, *Kıyas-ı Enbiya*'da, Abdülhak Hâmid, Namık Kemal, Recaizade Ekrem, Ahmed Midhat Efendi, Muallim Naci, Nabizade Nazım, Samipaşazade Sezai, Arapça, Farsça terkipleri kullanmayı azaltmışlardır (s. 267). Tanzimat ve “Enderun edebiyatından azman” olarak tarif ettiği Bâbiâli lisanını, tarihte bir milletin kendisinden bu kadar geçmesine az tesadüf olunur diyerek karşılar. Enderun edebiyatı denilen bu dildeki “atf-ı tefsiri” diye bilinen

Ömer Seyfettin'in ifadesiyle “soğuk ve mantık düşmanı lehimleri” Şinasi kaldırmıştır (s. 327). Ancak yabancı terkiplere, Türk dilinin istiklalini bozan Arapça, Farsça terkiplere dokunmamıştır. Atf-ı tefsirilerin kaldırılmasına “Ali Canip Bey ve Sanatı” yazısında yeniden değinir ve Şinasi ile ondan sonra gelenlerin Türkçeden yalnızca “atf-ı tefsiri”leri attığını, Nergisi lisanının yaşamaya devam ettiğini dile getirir. “Konuşma lisanı ile yazı lisanı birbirinden ayrılıyordu.” der (s. 398).

Tanzimatçıların, Türklerin büyük bir millet ve konuştukları dilin Türkçe olduğunu bilmediklerini, “şuursuz bir ısrar ile” bu üç lisandan mürekkep dile “lisan-ı azbû'l-beyân-ı Osmanî” dediklerini aktarır. Ziya Paşa, Namık Kemal, Muallim Naci, Abdülhak Hamid ve Recaizade Ekrem, lisanı bir milletin değil bir devletin kurumu sanmışlardır (s. 357). Ömer Seyfettin, 1919 tarihli *İfham*'da yazdığı haftalık musahabelerden birinde tam manasıyla bir millet hâline geçemediğimizi ifade ederek sözlerine başlar. Ümmet devrinin izlerinin hâlâ ruhumuzda yaşadığını dile getirir. Fakat sosyal dönüşümlerin olduğu bir “hareket”in şuurunu edebiyattan aldığını anlatır. Bir şeyi yapmadan önce nasıl düşünüp niyet edersek, toplum da bir inkılabı hazırlanırken uğrayacağı değişimleri önce edebiyatında açık eder. Ona göre Türk toplumu da asrileşmek ihtiyacını önce edebiyat sahasında göstermiştir. Asrî şekilleri, skolastik, medrese lisanının üzerine “aşılama” niyetlenmiştir. Bunu yapan Osman Nevreslerin, Hersekli Arif Hikmetlerin arasında yetişen Namık Kemal'dir. Roman, hikâye, tiyatro, makale yazmıştır. Abdülhak Hâmid'le Recaizade Ekrem asrileşmek hırslarına rağmen ne medrese lisanından ne de Acem aruzundan uzaklaşabilmişlerdir. Muallim Naci, bunların son kasılması (teşennüc) olmuştur. Divan edebiyatını yeniden ayağa kaldırmaya çalışmıştır. Herkes, gazelci, nazireci olmuş, yeni edebî türler unutulmuştur (s. 739).

Ömer Seyfettin'e göre Türk dili, Şinasi'den sonra gittikçe sadeleşmiştir. Cevdet Paşa, *Kıyas-ı Enbiyası*'nda, hem bütün Tanzimat kuşağı Arapça, Acemce terkipleri az kullanmaya meyletmışlerdir. O, systemsiz de olsa ifadesini Türkçeye yaklaştırmış, Acem aruzunun bizim olmadığını, hecenin bize ait olduğunu ilmî bir lisanla ispat etmiştir (s. 516). Ancak bu hareket bir usule bağlanmadığı için sahipleri düzenli bir üslup kullanamamışlardır (s. 267). Ömer Seyfettin, Cevdet Paşa'nın *Belagat-i Osmaniye* kitabını “Arapçadan alarak Türkçeye tatbik etmeye çalıştığı kaideler” kitabı olarak değerlendirir. Bu kitabın gençlere bir şey öğretemeyeceğini iddia eder. Muhtemelen, paşanın bu kitabı çıktıktan sonra edebiyat çevrelerinde meydana gelen büyük tartışmadan haberi olan Ömer Seyfettin, söz konusu kitap karşısındaki yerini belirginleştirmek istemiştir. Cevdet Paşa'nın “tabîî dil” ile eski dil arasında bir yerde kaldığını iki eseri üzerinden göstermiştir.

Hâmid ve Şinasi de edebiyatı asrileştirmek istemiş ancak halkın tabîi lisanına yükselememişlerdir (suut etmek) (s. 734). Şinasi, Türkçe kıtalar yazmaya çalışıp bunda muvaffak olamamıştır. Çünkü lisanın mahiyetine vâkıf değildir. Gözü hepten “cezrî Türkçededir.” (s. 818). Cezrî burada, kökten, temelden, esastan, köklü anlamındadır. Şinasi, tabîi lisanın konuşulan Türkçe olduğunu bilmeyen biridir. Kelimeleri kök itibarıyla bütün Türkçe olan bir dilin Türkçe olduğunu zannetmiştir. Ömer Seyfettin’e göre bu bir hatadır. “Dünyada karışmamış bir ırk kalmadığı gibi karışmamış lisan da kalmamıştır.” (s. 571). Ömer Seyfettin, Türkiye haricinde Türkçenin tiyatro sahasında çok güzel eserler yarattığına bizim “sahaif-i bedîa” diye göklere çıkardığımız *Finten*’in onların yanında çocuk kalacağını söylediği görülür (s. 675). Bir başka yerde *Finten* için sahne sanatına dair en iptidaî malumatı olanların bile şaşıracağı eser ifadesini kullanır. Bu eserin baştan sona bir lafız gürültüsü olduğunu anlatır. Tanzimat’tan sonra hayat değiştiği hâlde edebiyat lisanı aynı kalmıştır.

Ömer Seyfettin çocukluğunda kendisini okutan bir öğretmenin Türkçe kaidelerle yapılmayan terkiplere bayıldığını, *Telemak* tercümesinin onlar için bir şehname olduğunu ifade ettikten sonra, *Telemak*’ın kelimelerini sözlükte bulup ezberlediklerini, terkipleri yazılarında kullanmak için ayrı defterlere geçirdiklerini ifade eder. *Telemak* Türkçesini o zamanlar kendi lisanları zannettiklerini çünkü konuştukları dilin Türkçe olarak unutulduğunu yazar (s. 475). *Telemak* yanında Recep Efendi’nin *Nev Usul İmla ve Kitabet* adlı eserinin de en muğlak, suni, soğuk, çirkin bir skolastik dille yazılmış, mektup, tebrikname, taziyetname örnekleri içeren bir kitap olarak okutulduğunu söyler (s. 568). Gazetenin hayatımıza girmesiyle sanatkarın da “ammesi” (hitap ettiği kitle) değişmiştir. Bu değişikliği fark edemeyenler “medrese lisanıyla” *Telemak* tercüme etmişlerdir. Sanatçı artık millete yönelmiştir. Sanatkâr bu lisanı bırakıp halkın konuştuğu dile dönmeye mecburdur. Ömer Seyfettin, Ahmed Midhat Efendi’nin bir dereceye kadar bunu yaptığını, yazılarını aydın, halk herkese okuttuğunu dile getirir. Ahmed Midhat Efendi bu hususta dilini “tabîi lisana” yaklaştırdığı için inkılap yapmaya kalkmış biridir. Yazdığı romanları gazetesinde tefrika ederken halkın matbaaya gelip kahramanların gerçek kimlikleri ile ilgili nasıl tahminlerde bulunduklarını hatırlatır (s. 488). O, Ömer Seyfettin’e göre edebiyat anlayışını da zamanına göre asrileştirmiştir. Tabîi lisanla asrî edebiyat hareketine yol açmıştır. 1919’da yazdığı bir yazıda “Bugün yazılarının hakikî kıymeti olan muharrirler içinde Ahmet Midhat Efendi gibi hem yazar, hem basar bir tâbî çıkmadığı için matbuatı amatörler istilâ etmiştir.” (s. 798) diyerek Tanzimat kuşağı içinden Ahmed Midhat Efendi’ye özel bir değer verdiğini yeniden gösterir.

Tanzimat'ın hayatımıza getirdiği ikilik sebebiyle kimse “eski kitap lisanından” ayrılmamıştır. Ziya Paşa ayrılmak ihtiyacını geç duymuş ancak o da kendilerinden sonra gelenlere yol gösterememiştir. Ziya Paşa, “Şiir ve İnşa” makalesiyle medrese lisanının yaşayamayacağını söyler. Ömer Seyfettin, medrese lisanının ilmî kıymetinin büyüklüğünü kabul eder ancak halka bununla hitap edilemeyeceğini dile getirir. Ziya Paşa'nın mezkûr makalesinde bu hakikati haykırdığını yazar (s. 735). Ona göre Tanzimat'la demokrat bir millet oluyorduk. Herkes eşitleniyordu. Matbaa ve gazeteler herkes içindi. Matbaa da herkesin lisanı olması icap ediyordu. Hâlbuki skolastik lisan yaşamaya devam ediyordu. Ziya Paşa'nın buna isyan ettiğini düşünür. Ziya Paşa “Şiir ve İnşa” makalesinde medrese lisanı ile halka hitap olunamayacağını vurgulamıştır. Namık Kemal, Abdülhak Hâmid, Recaizade Ekrem, *Harabat*'ın başındaki Ziya Paşa gibi tabî bir lisan olduğunu akıllarına getirmemişlerdir. Fikirleri Garp edebiyatından, lisanları, şarkın eski dinî lisanındandır. Onlar, eski divanların dilini değiştirmeden asrî edebiyata geçmek istemişler, gazeli, kasideyi bırakıp mevzu şiiirler, tiyatrolar, romanlar yazmaya başlamışlardır. Bu, edebiyat-ı cedideye bir hazırlıktır. Tanzimatçılar nasıl kültürsüz bir medeniyet yapmaya kalkıyorlarsa edebiyatçılar da tabî lisansız bir edebiyat yapmaya çabalamışlardır. Millet ile ümmet mefhumunu birbirinden ayıramamışlardır (s. 513). Ziya Paşa, bu hakikati sezmiş, görmüş ki Tanzimatçıların Osmanlı milleti dedikleri halk yalnız Türklerden ibarettir. Rum yine Rum, Ermeni yine Ermeni. Eski görüşünü değiştirerek yani milleti ümmet sandığı görüşünü değiştirerek “kitaptan öğrenilen Skolastik lisan”a düşman olmuştur (s. 513-514). Ziya Paşa, Avrupa'da konuşur gibi kolaylıkla yazı yazıldığını görmüştür. Konuşulmayan Latince, mabetlerde, üniversitelerde kalmıştır (s. 514). Ömer Seyfettin, Tanzimat'ta ayanla reyanın bir olduğu demokrat bir toplum hâline geldiğimizi, matbaaların herkes için kitap bastığını, bu sebeple lisanın da herkesin lisanı olması gerektiğini dile getirir. Hâlbuki bu gerekliliğe rağmen skolastik lisan devam etmiştir. Bunu sezip isyan eden Ziya Paşa olmuştur (s. 515).

Ömer Seyfettin, Ruşen Eşref'in *Diyorlar ki* kitabına verdiği satırlarda Şinasi'den sonraki edebiyatta Namık Kemal'i çok sevdiğini, *Evrak-ı Perişan*'dan sayfalar ezberlediğini ifade eder. Notlarının devamında “Bana ‘hayatiyet’ veren, beni iyiye, doğruya, güzele samimiyetle alâkadar eden Kemal'dir sanıyorum.” der (s. 548). Ona göre Namık Kemal'in eserlerinde ulvî fikirler, azamet, hayatiyet gibi bir çok faydalı şeyler vardır. Tiyatrolarının dili sadedir. Fakat sanat göstermek için yazdığı nesir bugünkü zevke son derece aykırıdır. “Nesirde iskolastik lisanın son üstat”ları arasında ilk sırada Namık Kemal'i anması da bundandır (s. 571). Ömer Seyfettin'e göre

Namık Kemal'in eserleri manası için okunmalıdır. Üslubu, taklit meselesi olmamalıdır. Roman ve tiyatro türlerini edebiyatımıza getiren odur. Bunların tekniğine önem vermemiştir (s. 578). Abdülhak Hâmid, yazdıklarının esasındaki şairiyeti şekilde yani lisanda da sağlayabilseydi "Türklerin en edebî bir dâhisi olurdu." (s. 579).

Muallim Naci, edebiyat anlayışında geri kalmış bir şahsiyet olarak anlatılır. Halk, tabîi lisanla, roman, hikâye okurken o, halka gazel, kaside, kıta vermeye kalkmıştır (s. 797). Muallim Naci'nin ölümü "şark devresini hakkıyla muhafaza edecek" sanatçı kalmadığı anlamına gelir. Artık Akif Paşa'dan beri şekillenen Avrupa mektebi meydan almıştır (s. 203). Muallim Naci'nin *Heder*'lerinde hât-âver, çâr-ebrû gibi tabirler, bazı "soğuk telmihler" vardır ki Ömer Seyfettin bunları iğrenç ve ahlaksızca bulur (s. 203). Ömer Seyfettin, Muallim Naci söz konusu olduğunda bir tek *Ömer'in Çocukluğu*'ndaki Türkçe için eleştirel bir ifadede bulunamamaktadır. Muallim Naci'nin nesrinin hakikaten sade olduğunu, terkipleri sanat diye kullanmadığını; onları, medrese tahsilinin verdiği bir saika ile klişe gibi kullandığını dile getirir (s. 522). *Ömer'in Çocukluğu*, Ömer Seyfettin'e göre vaktinin en temiz, en sade, en Türkçe yazılmış bir eseridir (s. 522). Ona göre Muallim Naci, burada tabîi lisana geçmiştir ancak sıra sanat göstermeye gelince terkiplere sarılmıştır (s. 516).

Ömer Seyfettin, Tanzimat kuşağı ve sonrasına mensup isimleri ele alırken eski şiir ile Tanzimat şiirinin yeniliği arasında kalmış, bugünden bakıldığında daha az tanınır ancak devri içerisinde bir kitle tarafından muhatap alınmış isimleri de konuşur. Mesela Ali Emiri Efendi bunlardan biridir. O, ironik bir anlatımla Ömer Seyfettin'de kendine yer bulur. Ali Emiri Efendi'nin Acem aruzuna "ilmî vezin" dediği, medrese ilmine ve lisanına cidden vâkıf olduğu söylenir. II. Abdülhamid'in mahamidine (övgüler) yazdıkları "bir şey söylemeden birçok şeyi söylemek" harikasının bir sanatkarda nasıl tecelli edeceğine en büyük bir nişanedir." (s. 747). Ali Emiri, Talat Bey'le beraber anılır ve ikisinin de eski edebiyatın son çırpınılarının temsilcileri olduğu söylenir. Avrupa şekli, Avrupa temayülü eserlere aksetse de divan edebiyatı tam olarak ortadan kalkmamıştır. Avni Bey, Hersekli Arif Hikmet, Şeyh Vasfi eski ananeye sadık kalmaya devam etmiştir (s. 468). Ömer Seyfettin, son asrın medrese edebiyatı içinde Kör Hakkı Bey'i de bu isimlere ilave ederek bu dönemde pek çok sanatçı yettiğini kabul eder. 1919'da "Bugün yaşayan medrese edebiyatçılarının en sanatkarı"nın Üsküdarlı Talat Bey olduğunu da söyler (s. 746).

Tanzimat seneleri içerisinde epey kalabalıklara hitap etmiş, onlarca eser kaleme almış bir sanatçı olan Mehmed Celal'in adı "o vakitler edebi-

yatta bir veba hâline gelen” biçiminde geçer (s. 225). Mehmed Celal, “kü-fürleriyle, alaylarıyla, soğuk ve tatsız arsızlıklarıyla” Ömer Seyfettin’de yer etmiştir (s. 290). “Bu” ile “Piyano”yu kafiye yapmasını ayrıca eleştirdiği görülür.

Ömer Seyfettin’in edebiyat ve dil eleştirilerini sadece şiir türü üzerinden sürdürdüğü ifade edilmelidir. Onun Tanzimat kuşağını ve bu kuşağın dilini ele alırken sadece şairleri söz konusu ettiği, bu dönem yazılan roman ve hikâyeden bahsetmediği görülür. Sadece Servet-i Fünun edebiyatını konuşurken Hâlid Ziya’nın nesri ve birkaç romanına atıflar vardır. Tanzimatçılar içerisinde mesela romancı Ahmed Midhat Efendi ya da Samipaşazade Sezai, Nabizade Nâzım, Mehmed Celal isimleri geçmez. Romanlar hakkında herhangi bir değerlendirmede bulunmaz.

Sonuç

Ömer Seyfettin’in 1911’de *Genç Kalemler* dergisinde yayımladığı Yeni Lisan başlıklı makalelerinde ortaya koyduğu Türk dilinin sadeleşmesi ve Türkçenin akıbeti hususundaki görüşlerini kendi kuşağı ve Tanzimat’tan sonraki kuşaklar üzerinden daha açık ve tartışılır hâlde ele alan yazılar yazdığı bilinir. Özellikle Servet-i Fünun edebiyatçılarına dilde sadeleşme hamlelerini yıktıkları gerekçesi ile ağır eleştiriler getirir. Onun Tanzimat kuşağı ile Servet-i Fünun sanatçılarına bakışında birtakım farklılıklar vardır. En büyük fark ise buradaki ikinci kuşağın dil anlayışını tamamen reddetmesidir. Servet-i Fünun sanatçısı olup da kullandığı dile herhangi bir biçimde Ömer Seyfettin’in iltifat ettiği sanatçı görülmemiştir. Bunun dışında Ömer Seyfettin, eleştiri metinlerinde roman türüne dair neredeyse konuşmaz. Sadece Hâlid Ziya dolayısıyla Türk romanından söz açtığını ifade edebiliriz. Tanzimat sonrası Türk romanının Ömer Seyfettin’de müspet ya da menfi bir ifade ile olsun değerlendirildiği görülmemiştir. Onlarca roman kaleme alan Ahmed Midhat Efendi bile sadece gazeteci kimliği ile bu metinlerde kendisine yer bulur. Öte yandan Ömer Seyfettin, Tanzimat kuşağı sanatçılarına bakarken Servet-i Fünunculara olduğu gibi topyekûn bir reddiye içerisinde değildir. Hatta her bir sanatçıyı Türkçe karşısındaki ve Türk dilinin sadeleşmesi hususundaki yaklaşımları dolayısıyla kendi içerisinde değerlendirir. Fakat tüm bunlara rağmen genel bir çerçeve çizildiğinde klasik Türk edebiyatçılarının yazdıkları başta olmak başta olmak üzere Ömer Seyfettin, kendisine gelene kadar var olan edebiyat metinlerini skolastik dil olarak görür ve reddeder. Bu dil, klasik dönemde saray mekteplerinde kullanılan, medreseli şairlerin Arapça ve Farsçanın tesirinde büyüttükleri dildir. Klasik şairler döneminden sonra gelen edebiyatçı-

lar da bu tesirden kendilerini koruyamamışlardır. Bunda Tanzimat fikrini var eden siyasetçilerin tutumları da söz konusudur. Ömer Seyfettin'e göre siyasi Tanzimatçılar, kültürsüz bir medeniyet yapmaya kalkıştıkları için edebiyatçılar da lisansız bir edebiyat ortaya koymaya çalışmışlardır. Onlar, ümmet ile millet kavramlarını birbirinden ayıramamışlardır. Tanzimat okullarından yetişenler millet ve milliyetleri hakkında derinlikli bir malumata sahip olmadıkları için bu okullardan çıktıklarında milliyetlerini tanımamış hatta inkâr etmişlerdir. Ömer Seyfettin'de Tanzimat kavramı, “Tanzimat dalgınlığı”, “Tanzimat mevhumesi”, “Tanzimat sarhoşluğu”, mefkuresizler devri, “gafil Tanzimatçılar” gibi ifadelerle anıldığı görüldüğünde onun Tanzimat fikrine bakışı da ortaya çıkar. Bu bildiride az da olsa siyasi tarih eleştirmeni, geniş nispette edebiyat eleştirmeni Ömer Seyfettin portresi üzerinde durulmuştur. Daha önce Ömer Seyfettin'in Servet-i Fünun kuşağına ve kendisinden öncekileri yorumlarken başvurduğu skolastik kavramına bakışı doğrultusunda kaleme aldığımız iki yazının devamı niteliğindeki bu çalışmada Tanzimat düşüncesi ve Tanzimat edebiyatçıları ile Ömer Seyfettin ilişkisi ortaya konmuştur.

Kaynaklar

Ömer Seyfettin (2016). *Ömer Seyfettin Bütün Nesirleri* (Haz. N. H. Polat), Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

